

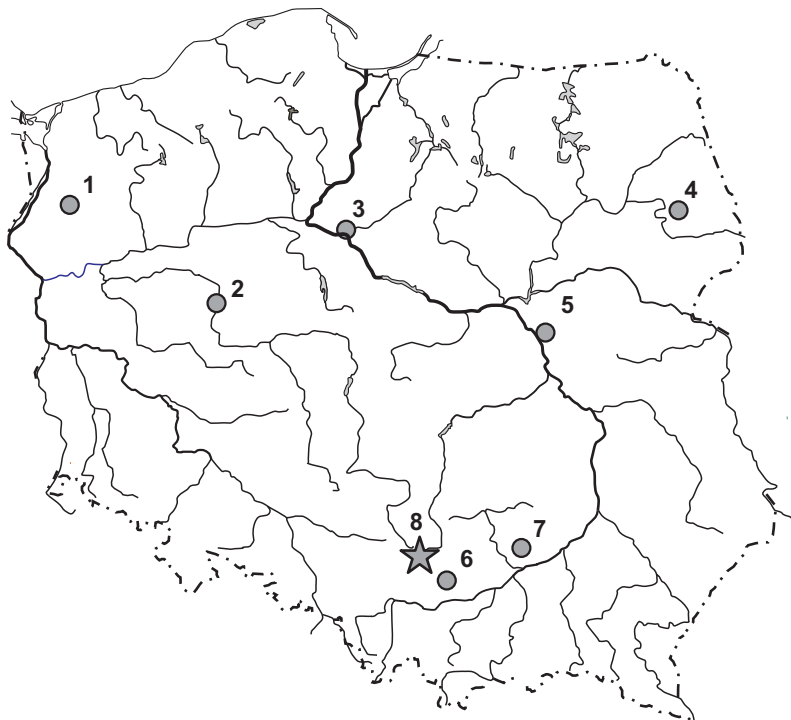
JOLANTA ADAMCZYK

Katedra Ochrony Przyrody, Uniwersytet Łódzki,
237-90 Łódź, ul. Banacha 1/3
e-mail: adamta@biol.uni.lodz.pl

Nowe stanowiska przewrotki łysej
Disciseda candida (Schwein.) Lloyd
w północnej części Wyżyny Częstochowskiej

Przewrotka łyśa należy do klasy podstawczaków (Basidiomycetes), podklasy podstawczaków pieczarkopodobnych (Agaricomycetidae), rzędu pieczarkowców (Agaricales) i rodziny purchawkowatych (Lycoperdaceae) (Wojewoda 2003). Jest to gatunek występujący na siedliskach suchych, mocno nasłonecznionych, na glebach piaszczystych, wapiennych lub gipsowych, na suchych łąkach, pastwiskach i murawach. Niekiedy spotykany jest w lasach z brzozaami lub robiniami oraz w parkach. Owocniki przewrotki łysej osiągają do 2 cm średnicy, kształtem przypominają spłaszczony bochenek. Wyrastają w małych grupach, po kilka (Rudnicka-Jezińska 1991). Większość podawanych stanowisk tego gatunku znajduje się w zbiorowiskach muraw kserotermicznych, np. w *Festucetum pallentis* (Wojewoda 1974, 1975), *Adonido-Brachypodietum* i *Festucetum* (Kreisel 1987), *Potentillo-Stipetum capillatae* (Stasińska 2005). Gatunek należy do zagrożonych w naszym kraju. Na *Czerwonej liście grzybów wielkoowocnikowych w Polsce* zaliczony został do kategorii E – zagrożony wymarciem (Wojewoda, Ławrynowicz 2006).

Dotychczas w Polsce przewrotka łyśa podawana była z siedmiu stanowisk (ryc. 1). Są to w większości stanowiska notowane kilkadziesiąt lat temu. Najstarsze nich, jeszcze z lat 30-tych XX w.,

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk przewrotki łysej w Polsce: 1 – rezerwat Stary Przylep koło Pyrzyce (Stasińska 2005), 2 – Poznań (Teodorowicz 1939), 3 – Toruń (Teodorowicz 1939), 4 – okolice Białegostoku (Rudnicka-Jeziarska 1991), 5 – Warszawa (Rudnicka 1959), 6 – Ojcowski Park Narodowy (Wojewoda 1966, 1974, 1975), 7 – rezerwat Skorocice w pobliżu Buska Zdroju (Šmarda 1957), 8 – nowe stanowiska na Wyżynie Częstochowskiej.

Fig. 1. Location of the sites of *Disciseda candida* in Poland: 1 – the „Stary Przylep” nature reserve near Pyrzyce (Stasińska 2005), 2 – Poznań (Teodorowicz 1939), 3 – Toruń (Teodorowicz 1939), 4 – the vicinity of Białystok (Rudnicka-Jeziarska 1991), 5 – Warsaw (Rudnicka 1959), 6 – the Ojców National Park (Wojewoda 1966, 1974, 1975), 7 – the „Skorocice” nature reserve near Busko Zdrój (Šmarda 1957), 8 – new sites in the Wyżyna Częstochowska Upland.

bez potwierdzenia współcześnie, mają zapewne jedynie wartość historyczną, gdyż zwłaszcza siedliska w pobliżu miast uległy w okresie ostatnich kilkudziesięciu lat znacznym przeobrażeniom. Prowadzone w latach 2001–2003 badania mikologiczne zbiorowisk muraw w północnej części Wyżyny Częstochowskiej pozwoliły na odkrycie trzech nowych stanowisk przewrotki łysej w okolicach Olsztyna pod Częstochową. Są to:

1. Wzniesienia jurajskie Brodła (Biakło) i Niwki. *Disciseda candida* występowała tu w płatach zaliczonych przez Babczyńską (1975) do murawy naskalnej *Festucetum pallentis*. Nieliczne owocniki wyrastały na glebie w szczelinach pólsek skalnych.
2. Wschodni stok Góry Zamkowej. Owocniki w niewielkich grupach rosły w płatach zespołu *Adonido-Brachypodietum pinnati*, wśród traw, głównie w runie obok *Festuca ovina* i *Agrostis canina*.
3. Ugór pomiędzy wzgórzami Lipówki a Brodła. Owocniki w niedużych grupach (3–4) pojawiały się wielokrotnie na piaszczystej glebie w płatach zespołu *Diantho-Armerietum*.

Nowe stanowiska przewrotki łysej na Wyżynie Częstochowskiej wskazują na przywiązanie tego gatunku do specyficznych warunków siedlisk muraw, czyli dużego nasłonecznienia i gleb bogatych w węglan wapnia.

Wszystkie zanotowane na Wyżynie stanowiska znajdują się w obrębie projektowanego rezerwatu florystyczno-krajobrazowego „Olsztyńskie Skały”. Jest to obszar pokryty roślinnością naskalną i kserotermiczną z udziałem rzadkich gatunków roślin, jak np. endemiczna przytulia krakowska *Galium cracoviense*, reliktowa skalnica gronkowa *Saxifraga paniculata*, podejźrzon księżycowy *Botrychium lunaria*, zawilec wielkokwiatowy *Anemone sylvestris* (Hereźniak 2002). Roślinność ta i specyficzna fauna tworzą cenną przyrodniczo biocenozę. Teren jest atrakcyjny turystycznie, ze względu na ruiny średniowiecznego zamku warownego. Występowanie zagrożonego gatunku grzyba wielkoowocnikowego o tak szczególnych wymaganiach siedliskowych jest dodatkowym, istotnym argumentem przemawiającym za utworzeniem rezerwatu na tym cennym przyrodniczo obszarze.

SUMMARY

Adamczyk J. New stations of *Disciseda candida* (Schwein.) Lloyd in the northern part of the Wyżyna Częstochowska Upland (S Poland)

Chrońmy Przyrodę Ojczystą **64** (1): 3–7, 2008.

Disciseda candida is a species connected with xerothermic swards. Basidiocarps develop in dry habitats, on soils rich in calcium carbonate. In the *Polish Red List of Macromycetes* it belongs to the category E (endangered species). So far it has been noted from seven stations in Poland. Three new sites of this species were discovered in 2002–2003. *D. candida* was found in *Festucetum pallentis*, *Adonido-Brachypodietum pinnati* and *Diantho-Armerietum* plant associations.

PIŚMIENNICTWO

- Babczyńska B. 1975. Zbiorowiska murawowe okolic Olsztyna koło Częstochowy. *Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego* 234: 169–215.
- Hereźniak J. 2002. Rezerваты przyrody ziemi częstochowskiej. Studium przyrodniczo-historyczne. LOP, Zarząd Okręgu w Częstochowie.
- Kreisel H. 1987. Pilzflora der Deutschen Demokratischen Republik. Basidiomycetes. VEB G. Fischer Verlag, Jena.
- Rudnicka W. 1959. Nowe stanowiska *Disciseda calva* (Moravec) Moravec i *Disciseda bovista* (Klotzsch) P. Henn. w okolicy Warszawy. *Mon. Bot.* 8: 183–190.
- Rudnicka-Jeziarska W. 1991. Grzyby (Mycota). Flora Polska. Inst. Bot. PAN, Kraków.
- Stasińska M. 2005. Macromycetes of xerothermic swards of the Western Pomerania (NW Poland). *Acta Mycol.* 40, 1: 129–136.
- Šmarda J. 1957. Příspěvek k poznání gasteromycetů v Polsku. *Acta Soc. Bot. Pol.* 26, 2: 319–324.

- Teodorowicz F. 1939. Nowe dla flory polskiej podrzędy, rodziny, rodzaje i gatunki wnętrzników (Gasteromycetes). Kosmos 64, 1: 83–107.
- Wojewoda W. 1966. Ojcowski National Park. W: Skirgiełło A. (red.). Guide. Fourth Congress of European Mycologist, Warszawa: 71–79.
- Wojewoda 1974. Macromycetes Ojcowskiego Parku Narodowego. I. Flora. Acta Mycol. 10, 2: 181–265.
- Wojewoda 1975. Macromycetes Ojcowskiego Parku Narodowego. II. Charakterystyka socjologiczno-ekologiczno-geograficzna. Acta Mycol. 11, 2: 163–212.
- Wojewoda W. 2003. Krytyczna lista wielkoowocnikowych grzybów podstawkowych Polski. Inst. Bot. PAN, Kraków.
- Wojewoda W., Ławrynowicz M. 2006. Red list of the macrofungi in Poland. W: Mirek Z., Zarzycki K., Wojewoda W., Szeląg Z. (red.). Red list of plants and fungi in Poland. Inst. Bot. PAN, Kraków.